

Veerkragtigheid in die enkelma-transrasgesin

Marita Oosthuizen en Abraham P. Greeff

Marita Oosthuizen en Abraham P. Greeff, Departement Sielkunde, Universiteit Stellenbosch

Opsomming

Die doel van hierdie ondersoek is om gesinsprosesse en -kenmerke wat verband hou met veerkragtigheid in enkelma-gesinne waar 'n kind van 'n ander ras as dié van die ma aangeneem is, te identifiseer en te beskryf. As teoretiese vertrekpunt is 'n sterkteperspektief wat in die positiewe sielkunde gegrond is, gekies. McCubbin en McCubbin (2001) en Walsh (2016) se gesinsveerkragtigheidsteorieë vorm gesamentlik die raamwerk waarbinne hierdie ondersoek beplan en gedoen is. As deel van 'n verkennende navorsingsontwerp is onderhoude gevoer met ses wit vroue wat in die Wes-Kaap woonagtig was en 'n kind of kinders van 'n ander ras aangeneem het. Inligting is deur middel van semigestruktureerde onderhoude ingesamel en die inligting is met behulp van die Atlas.ti-rekenaarprogram (ATLAS.ti.v7, URL 2013) ontleed. Die volgende gesinsveerkragtigheidskenmerke het na vore gekom: Die transrasaangenome kind is goed toegerus met vaardighede om potensiële krisisse rakende sy transrasaangenome status te hanteer; die moeder is voorberei vir moederskap voor die aanneming plaasgevind het; sosiale kontak en die ondersteuning van die uitgebreide familie is vir die gesin van belang; gevestigde gesinspatrone, openlikheid oor die aanneming en die benutting van eksterne hulpbronne help ook die transrasgesin om krisissituasies beter te hanteer. Hierdie bevindinge kan van nut wees en as hulpbronne dien vir potensiële aanneemings ten einde hulle voor te berei vir die aanneming van 'n kind van 'n ander ras. Die bevindings verskaf ook belangrike inligting aan ondersteuningspartye (byvoorbeeld die maatskaplike werker) wat betrokke is by transrasaanneming in Suid-Afrika.

Trefwoorde: aangeneem kind; enkelma; gesinskenmerke; gesinspatrone; transrasgesin; veerkragtigheid; verkennende navorsingsontwerp

Abstract

Resilience in the single-mother transracial family

Families in which there is an adopted child of another race are confronted by all “normal” adoptive family crises, while they also need to handle crises that arise from transracial adoption. The greatest challenge with which the adoptive parent is confronted is to help the transracial adopted child to form his/her own identity (Quintana 2007; Vonk 2001). The aim of this study was to identify and describe the family processes and characteristics related to resilience in single-mother families in which there is an adopted child from a race other than that of the mother.

Family resilience can be defined as the ability of a family to overcome challenges and crises by using internal and external family resources, so that individuals and the family unit can adapt to changing circumstances (Condly 2006). The family resilience model of McCubbin and McCubbin (2001) and Walsh’s family resilience framework (2016) jointly served as the theoretical foundation for this study. Both theories emphasise family adaptation as the outcome of the resilience-building process and both theories emphasise the family’s ability to survive crises as a unit and then to function harmoniously as a stable unit. An exploratory qualitative research design was planned on the basis of this theoretical framework. Since the number of transracial adoptive families in South Africa is limited, we made use of non-probability convenience sampling (Morrow 2005:253). All six participants were white women in a variety of professional careers and between the ages of 40 and 56 years. One of the participants had adopted two children of a different race from her own, while the other five participants had each adopted one child from another race. The adopted children were all younger than four months when they were adopted and the period of adoption at the time of data collection varied from three to 10 years. Only one of the participants had been married previously, but none of the participants had biological children. Two of the adopted children were coloured and five were Africans; two were boys and five were girls.

Data was collected by means of semi-structured interviews, and conventional content analysis (Creswell and Poth 2016) was performed to analyse the data by using the Atlas.ti computer program (ATLAS.ti.v7 2013). Ethical clearance for this study was granted by Stellenbosch University’s Research Ethics Committee (Humanities). We established the trustworthiness of this study by adhering to guiding criteria of credibility, transferability, dependability and confirmability (Morrow 2005).

Six themes with subthemes arose from the thematic analysis. What follows is a short description of each theme, as well as of the related subthemes.

Equipping the adopted child (theme 1). This theme emphasises the importance of preparing the adopted child and equipping him/her with life skills. This theme comprises the following eight subthemes: 1) Exposure of the adopted child to a diversity of races. 2) Exposure to father figures. 3) Expressing emotions. 4) Awareness and understanding of skin colour. 5) Understanding of apartheid. 6) Learning an African language (if the adopted child is an African). 7) Dealing with racism. 8) Exposure to role models.

Establishing family patterns (theme 2). With reference to Walsh’s (2016) and McCubbin en McCubbin’s (2001) resilience theories, we are of the opinion that all families will benefit from

family patterns and that this theme therefore is not applicable only to transracial families. All six participants were of the opinion that specific family patterns helped them to a great extent to overcome crises that occurred in their daily life and they felt that the stability created by family patterns gave them a feeling of solidarity and comfort in crises. The following seven subthemes contributed to shaping this theme: 1) Open communication between parent and child. 2) Routine. 3) Helping in the household. 4) Spirituality. 5) Family rituals. 6) Personal time. 7) Humour.

Making adoption a reality (theme 3). All the participants believed that it was important for them as parents that the adopted child had to be aware from a young age of his/her adoptive identity. The mothers consciously tried to have honest and open conversations with their adopted children about the children's adoptive status. This theme consists of three subthemes: 1) Honest and respectful communication about the biological mother. 2) Honesty. 3) Openness about adoption.

Social contact and contact with the extended family (theme 4). The participants were of the opinion that contact with a broad spectrum of people was very important for the family. Outsiders can offer perspectives and advice to the mother of the transracial family, as well as providing insight into the adopted child with regard to where he/she fits into society, and in this manner can contribute to his/her identity development. Members of the extended family play an important supportive role, can make financial contributions, and serve as role models for the transracial family. Six subthemes shaped this theme. 1) Contact by the child with other transracially adopted children. 2) Contact by the mother with other transracial adoptive parents. 3) Contact by the adoptive mother with other biological parents. 4) Social activities. 5) Contact with friends. 6) Support of extended family.

Utilising external resources (theme 5). The participants emphasised the use of external resources during times of crisis. The following five external resources were identified as subthemes of this theme: 1) Financial assistance. 2) Contact with teachers. 3) Support groups for the family. 4) Professional help. 5) Social networks.

Effective preparation for adoption (theme 6). Effective, comprehensive preparation before adoption helps the mother to adapt more easily to parenthood on completion of the adoption process. This theme consists of the following four subthemes: 1) Preparation of the family for adoption. 2) Personality of the mother. 3) Preparation of the single mother. 4) Gathering information on adoption. The participants in this study were all mothers who were already older than 40. According to them, their higher age and associated life skills and experience helped them to overcome the challenges of the single-mother transracial family.

Existing literature confirms the importance of most of the findings of this study. However, contact with the teachers of the adopted children and using social networks for support in times of crisis are resilience resources that have not been reported in previous literature. By confirming resilience characteristics in single-mother transracial families, specifically within the South African context, and identifying two new resilience characteristics, this research contributes to knowledge about the resilience characteristics in the single-mother family where a child of another race has been adopted. On the basis of the findings of this study we recommend that trained and well-equipped professional people should provide informed guidance to transracial adoptive parents before, during and after adoption. In this way, the effect of crises to which the family might be exposed can be reduced and the family can use

some of the resources indicated in order to make adjustments and adapt to the demands made on them.

Keywords: adopted child; exploratory research design; family characteristics; family patterns; resilience; single mother; transracial family

1. Inleiding

Gesinne waarin daar 'n aangenome kind is, word gekonfronteer met al die “gewone” gesinskrisse, terwyl hulle ook krisis moet hanteer wat ontstaan weens die aanneming (Walsh 2016). In 'n gesin waar 'n kind van 'n ander ras as dié van die ma aangeneem word, word die gesin boonop gekonfronteer met krisis en uitdagings wat spesifiek aan 'n transrasgesin gestel word. Daar kan verwag word dat hierdie uitdagings groter sal wees indien die transrasgesin 'n enkelma-gesin is. Die vraag ontstaan: Watter kenmerke het, of watter bronne benut, enkelma-transrasgesinne om aan te pas by die eise wat aan hulle gestel word?

Ouers in die transrasgesin het die moeilike taak om sowel kulturele as rasverskille tussen hulle en hul kind(ers) te erken en te respekteer terwyl daar terselfdertyd 'n gevoel by die kind geskep moet word dat hy¹ tot die gesin behoort (Attwell 2004). As gevolg van Suid-Afrika se politieke verlede, wat deur rassediskriminasie gekenmerk was, kan daar nie aangeneem word dat die ervarings van ouers in Suid-Afrikaanse gesinne noodwendig ooreen sal stem met die ervarings van ouers in ander lande nie (Ferreira 2009:4). Daar kan dus verwag word dat die transrasgesin in Suid-Afrika unieke krisisse kan beleef.

Omdat daar 'n gebrek is aan ondersoek oor gesinsdinamika van transrasgesinne in Suid-Afrika, is die primêre doel van hierdie ondersoek om gesinskenmerke en -patrone wat tot die veerkragtigheid van hierdie gesinne bydra te identifiseer en te beskryf. Die vraag in hierdie ondersoek is: *Wat is veerkragtigheidskenmerke van die enkelma-transrasgesin?* Antwoorde op hierdie vraag bied die geleentheid om insig te kry in gesinskenmerke en -patrone wat bydra tot die gesin se aanpassingsvermoë in krisissituasies. 'n Sekondêre doel van die ondersoek was om aanbevelings te maak vir die voorbereiding van ma's wat dit oorweeg om 'n kind van 'n ander ras aan te neem. Inligting kan ook aan die breër publiek verskaf word om aan potensiële aanneemouers die moontlikheid van transrasaanneming voor te stel. Inligting kan ook verskaf word aan ondersteuningspartye (byvoorbeeld maatskaplike werkers) wat betrokke is by die aannemingsproses om hulle in staat te stel om meer spesifieke inligting aan (potensiële) aanneemma's te verskaf.

2. Literatuuroorsig

Omdat transrasaanneming 'n baie “eerlike” vorm van aanneming is, waar die aannemingstatus van die kind duidelik aan die samelewing getoon word deur die visuele verskille tussen die ouer en die kind, word vele uitdagings aan die transrasgesin gestel om as 'n gesinseenheid deur die samelewing aanvaar te word (Steinberg en Hall 2000). Jong kinders wat deur ouers met 'n ander velkleur aangeneem is, se vertellings van hul ervarings as aangenome kinders fokus gewoonlik op die fisieke verskil tussen hulself en hul ouers (Grice 2005). Grice (2005) se

ondersoek bevestig resultate wat in 2000 deur ondersoekers in New York verkry is dat kinders reeds op 'n baie jong ouderdom fisieke verskille tussen hulle en hul ouers waarneem (Friedlander, Larney, Skau, Hotaling, Cutting en Schwam 2000). Volgens Friedlander e.a. (2000) sien die kinders die verskil in fisieke voorkoms tussen hulle en hul ouers as 'n teken dat hulle aangeneem is. 'n Onderzoek wat in Nederland gedoen is, toon dat sowat 50% van alle kinders wie se velkleur van dié van hul ouers s'n verskil, reeds op vyfjarige ouderdom die wens uitspreek om dieselfde velkleur as hul ouers te hê (Juffer en Tieman 2009).

Die grootste uitdaging wat aan die aanneemouer gestel word, is dus om die kind te help om sy eie identiteit te vorm (Quintana 2007). Volgens Vonk (2001) se teorie oor identiteitsvorming by die transrasaangenome kind is daar drie belangrike faktore wat positiewe identiteitsvorming by die aangeneem kind bewerkstellig. Eerstens is rasbewustheid by die aanneemouer, en die ouer se totale oortuiging van sy eie ingesteldheid teenoor verskillende rasse, baie belangrik. Tweedens moet die voornemende aanneemouer multikulturele beplanning doen ten einde te verseker dat die transrasaangenome kind blootstelling aan sy geboortekultuur kry. Laastens moet die voornemende aanneemouer sterk oorweging skenk aan hanteringstrategieë wat hy die transrasaangenome kind gaan leer ten einde hom voor te berei vir moontlike rassisme in die toekoms. Vonk (2001) beskou die ouer se kennis van sy eie waardes en norme as 'n beginpunt alvorens voorgenoemde doelwitte bereik kan word.

Vanuit 'n regsogpunt plaas Ferreira (2009:447) klem op die belangrikheid om die transrasaangenome kind aan sy biologiese kultuur bloot te stel, ten einde positiewe identiteitsvorming te bewerkstellig, wat ooreenstem met Vonk (2001) se teorie oor identiteitsvorming. Ferreira (2009:448) beskou oop kommunikasie tussen die aanneemouer en die aangeneem kind met betrekking tot sy biologiese kultuur, asook interkulturele verhoudings en vriendskappe, as belangrike faktore wat bydra tot die positiewe identiteitsvorming by die transrasaangenome kind. Verder beklemtoon Ferreira (2009) die belangrikheid om 'n kultuurgeïntegreerde skool by te woon en woonagtig te wees in 'n omgewing waar die kind aan sy biologiese kultuur blootgestel sal word. Sy beklemtoon ook die belangrikheid daarvan om stories oor die aangeneem kind se biologiese kultuur te lees en om die kind aan te moedig om aan aktiwiteite kenmerkend aan sy biologiese kultuur deel te neem. In nog 'n Suid-Afrikaanse ondersoek het Thomson (2006) bevind dat aangeneem kinders in 'n transrasgesin ongemaklik voel om kontak met hul biologiese ouers te maak as gevolg van die groot sosio-ekonomiese verskil tussen die lewenstyl van hul aangeneem gesin en dié van hul biologiese ouers.

Ten einde positiewe identiteitsvorming te verseker, beklemtoon internasionale literatuur ook die belang van kontak tussen die transrasaangenome kind en sy biologiese kultuur. Die aktiewe deelname deur die ouers en kind in sosialiseringssaktiwiteite in die aangeneem kind se oorspronklike kulturomgewing het volgens Lee, Grotevant, Hellerstedt, Gunner en The Minnesota International Adoption Project Team (2006:574) 'n direkte positiewe effek op die identiteitsvorming van die aangeneem kind in die transrasgesin. Positiewe rolmodelle en gereelde kontak met kinders van dieselfde ras as die aangeneem kind lewer 'n besliste bydrae tot die ontwikkeling van 'n positiewe selfbeeld by daardie kind (Friedlander 1999:57).

3. Teoretiese raamwerk

Gesinsveerkragtigheid kan gedefinieer word as die vermoë van 'n gesin om uitdagings en krisisse te oorkom deur die benutting van interne en eksterne gesinshulpbronne, sodat individue en die gesinseenheid by veranderende omstandighede kan aanpas (Condly 2006). Beide McCubbin en McCubbin (2001) se veerkragtigheidsmodel en Walsh (2016) se veerkragtigheidsraamwerk maak voorsiening vir die bestudering van 'n breë spektrum van gesinne en is veral van toepassing op Suid-Afrika se uiteenlopende samelewing en verskillende gesinsvorme, insluitend enkelma-transrasgesinne.

3.1 McCubbin en McCubbin (2001) se gesinsveerkragtigheidsmodel

McCubbin en McCubbin (2001) het 'n gesinsveerkragtigheidsmodel ontwikkel wat die volgende drie fases onderskei: gesinstres as gevolg van 'n krisis, verstelling, en aanpassing. Gesinsveerkragtigheid word beskou as 'n dinamiese proses waartydens gesinsfunksionering as gevolg van 'n krisis beïnvloed word deur individuele, gesins- en gemeenskapsprosesse. Die veerkragtigheidsmodel (McCubbin en McCubbin 2001) het vyf onderliggende aannames: 1) Uitdagings en dramatiese veranderinge, soms selfs voorspelbaar, is deel van alle gesinne se lewensiklus. 2) Alle gesinne kan die vermoë ontwikkel om hulself te beskerm in tye van groot ontwrigting, deur klem te plaas op die groei en ontwikkeling van individuele gesinslede en die gesin as 'n geheel. 3) Deur te steun op hul unieke vaardighede en inherente sterktes, is 'n gesin in staat om na 'n krisis te herstel. 4) Gesinne wend hulself spontaan tot ondersteuningsnetwerke in hul gemeenskap wanneer hulle 'n krisis ervaar. 5) Gesinslede werk spontaan saam te midde van verandering wat veroorsaak word deur 'n krisis, ten einde balans, harmonie en orde te bewerkstellig.

Volgens McCubbin en McCubbin (2001) is daar twee prosesse wat gesinsveerkragtigheid bewerkstellig, naamlik verstelling en aanpassing. Verstelling vind plaas wanneer die gesin wysigings in hul gedragpatrone maak ten einde aan te pas by verandering vanweë 'n krisis. Hierdie verstellings kan welaanpassing of wanaanpassing tot gevolg hê. Welaanpassing verskaf aan die gesin harmonie en balans, terwyl wanaanpassing 'n verdere krisissituasie vir die gesin veroorsaak. Dit is wanneer die gesin besef dat die manier waarop hulle die probleem hanteer het, nie suksesvol was nie en dat nuwe patrone in werking gestel moet word. 'n Aanpassingsproses volg wanneer die gesin besef dat 'n stelselverandering nodig is omdat slegs 'n verstelling onvoldoende is ten einde stabiliteit in die gesin te bewerkstellig. Met die (nuwe) krisis word die gesin dus gedwing om hul oorspronklike krisishanteringstrategieë te heroorweeg en om nuwe, meer effektiewe maniere te vind om uitdagings te bowe te kom. Die aanpassingsfase van gesinsveerkragtigheid vereis dus pogings deur die gesin om hul omgewing te verander en om hul verhoudings met die groter gemeenskap sodanig te wysig dat dit voordelig is vir die gesin se balans, harmonie en welstand.

3.2 Walsh (2016) se gesinsveerkragtigheidsraamwerk

Walsh (2016) se veerkragtigheidsraamwerk kombineer aspekte van 'n ekologiese en ontwikkelingsperspektief in die sielkunde. Vanuit 'n ekologiese perspektief word daar gekyk na die gesin se funksionering in verhouding tot hul breë sosiokulturele konteks, terwyl daar vanuit 'n ontwikkelingsperspektief gekyk word na die gesin se funksionering deur siklusse van verskillende generasies van die gesin.

Volgens Walsh (2016) gaan gesinskrisisse gewoonlik gepaard met 'n aanloop voor die krisis en 'n aanpassingstyd na die krisis, waartydens uitdagings aan die gesin gestel word. Die aanneming van 'n kind gaan byvoorbeeld gepaard met voorafgaande onsekerhede, spanning gekoppel aan die aanneemgebeurtenis, en elke gesinslid se aanpassing na die aanneming. Elkeen van hierdie fases bied sy eie spektrum van krisisse en uitdagings aan al die gesinslede. Gegee die komplekse wisselwerking tussen fases, onderskei Walsh (2016) drie gesinsfunksioneringsdomeine in haar veerkrachtigheidsraamwerk, naamlik *geloofsteme*, *organisasiepatrone* en *kommunikasie en probleemoplossing*. Tipiese gesinskenmerke in elk van hierdie domeine word vervolgens beskryf.

Geloofsteme. Helende rituele word dikwels uitgevoer, medegelowiges se ondersteuning speel 'n belangrike rol in hul lewens, en inspirasie word dikwels buite die gestruktureerde geloofsisteem gesoek, byvoorbeeld in die natuur, musiek of 'n hoër mag. Die gevoelens en dilemmas wat gesinne tydens 'n krisis ervaar, word as normale lewenservarings in die gesinslebensiklus beskou en die veerkrachtige gesin ervaar hul lewenskrisisse as uitdagings wat betekenisvol, hanteerbaar en sinvol is. 'n Positiewe lewensuitkyk word dus by veerkrachtige gesinne aangetref. Krisisse word hoopvol, positief en vol vertroue dat die krisis oorkom sal word, benader. 'n Moedige en bemoedigende benadering word deur hierdie gesinne gevolg en hulle spits hulle toe op hul potensiaal vir oorlewing, openbaar inisiatief en deursettingsvermoë, aanvaar onveranderlike gegewens en fokus op dit wat hulle wel kan verander (Walsh 2016).

Organisasiepatrone. Die veerkrachtige gesin word gekenmerk deur gevestigde organisasiepatrone en stabiliteit tydens krisisse. Buigzaamheid is 'n belangrike eienskap van hierdie gesinne en die gesin is ontvanklik vir verandering. Dit stel hulle in staat om te herorganiseer, aan te pas by verandering en terug te keer na normaliteit na 'n krisis. Hegte gesinsbande is 'n kenmerk van veerkrachtige gesinne en gesinslede respekteer mekaar se behoeftes, verskille en grense. Die veerkrachtige gesin maak ook gebruik van sosiale en ekonomiese hulpbronne om finansiële sekuriteit te verkry en hulle poog om 'n balans tussen werk en gesinslewe te handhaaf (Walsh 2016).

Kommunikasie en probleemoplossing. Duidelike en konsekwente boodskappe word deur woorde en handeling oorgedra, eerlike uitdrukking van emosies vind plaas en gesinslede deel hul gevoelens met mekaar. Wedersydse empatie en geduld onder die gesinslede word betoon en elke gesinslid neem verantwoordelikheid vir sy eie gevoelens en gedrag. Die veerkrachtige gesin se lede gebruik humor ten einde aangename en positiewe kommunikasie tussen gesinslede te bewerkstellig.

Probleemoplossing in veerkrachtige gesinne vind deur middel van samewerking plaas. Hulle vind kreatiewe oplossings vir probleme en neem saam besluite ten opsigte van hoe probleme benader moet word. Die veerkrachtige gesin vestig die aandag op doelwitte tydens probleemoplossing, leer uit hul mislukkings en bou voort op hul suksesse (Walsh 2016).

3.3 'n Oorkoepelende teoretiese raamwerk vir hierdie ondersoek

McCubbin en McCubbin (2001) en Walsh (2016) se teorieë dien gesamentlik as teoretiese grondslag vir hierdie studie. Beide teorieë beklemtoon gesinsaanpassing as die uitkoms van die veerkrachtigheidsbouproses, en beide teorieë lê klem op die gesin se vermoë om as 'n eenheid krisisse te deurleef en daarna as 'n bestendige eenheid harmonies te funksioneer. Hierdie oorkoepelende raamwerk fokus op gesinsterktes en nie op swakhede of tekorte nie. Alhoewel

beide teorieë op die toekoms gerig is, word probleme uit die verlede nie geïgnoreer nie. Hierdie raamwerk bied 'n toekomsgerigte blik op hoe gesinne sukses kan behaal, eerder as 'n klem op oorsake van mislukkings in die verlede – dus 'n klemverskuiwing van redes vir mislukking na hoe probleme oorkom kan word. Hierdie teorie is gegrond in die oortuiging dat gesinne oor die potensiaal beskik om te herstel en te groei. Meer nog, evaluering van en ingryping by gesinne word gerig op die identifisering en versterking van bestaande en potensiële sterktes, eerder as die herstel van gesinswakhede. Met hierdie raamwerk as vertrekpunt is die navorsingsontwerp beplan en is oop vrae geformuleer wat tydens die onderhoude gebruik is vir die insameling van die kwalitatiewe data.

4. Metode

Hierdie is 'n verkennende kwalitatiewe ondersoek. Die doel met kwalitatiewe navorsing is om 'n breër begrip te verskaf van 'n spesifieke verskynsel, geval, of gemeenskap wat ondersoek word (Bless e.a. 2013). Die klem is op waarneming, interpretasie en die ontleding van individuele ervarings, handeling en denke oor hulself, hul omgewing en gebeurtenisse in hulle lewens (Bazeley 2013). Volgens Bless e.a. (2013) is 'n verkennende kwalitatiewe navorsingsontwerp ideaal vir navorsingsonderwerpe wat voorheen afgeskeep is – byvoorbeeld gesinsveerkragtigheid – of wanneer daar min of geen vorige navorsing binne spesifieke kontekste gedoen is nie – byvoorbeeld enkelma-transrasgesinne. Daar is om die volgende redes op 'n kwalitatiewe benadering vir hierdie ondersoek besluit: 1) Daar is nog nie voorheen in Suid-Afrika of internasionaal ondersoek gedoen wat dieselfde doelstellings as hierdie ondersoek het nie. 2) 'n Kwalitatiewe ondersoek is meer buigsaam as 'n kwantitatiewe ondersoek, omdat eersgenoemde aan navorsers die geleentheid bied om met behulp van oop vrae die onderwerp vanuit verskillende hoeke te verken, wat tot gevolg kan hê dat nuwe en onvoorsiene veranderlikes na vore kan kom. 3) 'n Kwalitatiewe navorsingsontwerp is veral geskik vir ondersoek wat kulturele sensitiwiteit vereis (Creswell en Poth 2016).

Aangesien deelnemers en hul gesinne aan spesifieke insluitingskriteria moes voldoen, en die aantal transras-aanneemgesinne in Suid-Afrika beperk is, het ons besluit om deelnemers deur middel van nieraarskynlikheid-gerieflikheidsteekproefneming by die ondersoek te betrek (Morrow 2005:253). Data is deur middel van semigestruktureerde onderhoude ingesamel en konvensionele inhoudsontleding (Creswell en Poth 2016) is gebruik om die ingesamelde data met behulp van die Atlas.ti-rekenaarprogram (ATLAS.ti.v7 2013) te ontleed.

4.1 Deelnemers

Deelnemers is met behulp van gerieflikheidsteekproefneming verkry. Ek (die eerste skrywer van hierdie artikel) het die voorafgaande drie jaar as 'n waarnemer, op uitnodiging van die voorsitter, byeenkomste van 'n ondersteuningsgroep vir aanneemouers in die Wes-Kaap bygewoon. Die ondersteuningsgroep se lede bestaan uit ouers wat 'n kind of kinders van 'n ander ras aangeneem het. Hierdie groep vergader elke drie maande en fokus veral op raad aan ouers om uitdagings in die transrasaanneemgesin te oorkom. Die voorsitter het 'n lys met name van potensiële deelnemers, wat reeds hul bereidwilligheid getoon het om aan die ondersoek deel te neem, aan my verskaf.

Ten einde algehele bereidwilligheid vir deelname aan die ondersoek te verseker, het ek potensiele deelnemers aanvanklik per e-pos gekontak en versoek om hul telefoonnommers aan my te verskaf indien hul sou belangstel om aan hierdie ondersoek deel te neem. Vyftien ouers het spontaan gereageer, waarna ek hulle telefonies gekontak het om te bepaal of hulle aan die volgende insluitingskriteria vir deelname aan hierdie ondersoek voldoen: 1) Die ouer moet 'n enkelma wees. 2) Die ras van die aanneemmoeder moet verskil van dié van haar aangenome kind of kinders. 3) Aanneming moes minstens twee jaar vantevore plaasgevind het. Laasgenoemde kriterium is gestel ten einde voorsiening te maak vir die veerkragtigheidsbouproses (verstelling en aanpassing) om te kon plaasvind, al dan nie.

Ses deelnemers is op grond van dié insluitingskriteria geïdentifiseer. Al ses deelnemers was wit vroue in 'n verskeidenheid professionele loopbane met ouderdomme wat wissel tussen 40 en 56 jaar. Een van die deelnemers het twee kinders van 'n ander ras aangeneem, terwyl die ander vyf deelnemers elk een kind van 'n ander ras aangeneem het. Al ses deelnemers het die behoefte om 'n kind te hê as motivering vir die aanneming aangedui en die aangenome kinders was almal jonger as vier maande toe hulle aangeneem is. Die tydperk van aanneming het gewissel tussen drie en 10 jaar. Slegs een van die deelnemers was voorheen getroud, maar geen van die deelnemers het biologiese kinders gehad nie. Geen van hierdie transrasgesinne het enige kontak met die biologiese ouers van die aangenome kind(ers) gehad nie en nie een van hierdie gesinne het 'n wooneenheid of 'n huishouding met ander persone gedeel nie.

Die ouderdomme van die aangenome kinders het gewissel tussen drie en 10 jaar. Twee van die aangenome kinders was Zoeloes, twee was Xhosas, twee was bruin en een kind was Shona (vanaf Zimbabwe). Twee van die aangenome kinders was seuns en vyf was meisies.

4.2 Procedure

Afsprake vir onderhoude is telefonies met deelnemers gemaak. Die deelnemers het die tyd en plek vir die onderhoude bepaal en ek het die onderhoude gevoer. Twee onderhoude is by deelnemers se huise gevoer en die ander vier deelnemers het verkies dat die onderhoude by hul werkplek gevoer word. 'n Onderhoudskedule is vooraf aan die deelnemers gestuur om aan hulle die geleentheid te bied om moontlike antwoorde op die onderhoudsvraag en moontlike aanmoedigingsvrae te oorweeg – hierdie vrae word in volgende paragraaf beskryf.

Tydens die ontmoeting is die inwilligingsvorm deeglik saam met die deelnemer deurgegaan om te verseker dat sy ten volle ingelig is oor die totale omvang van die ondersoek. Nadat ek (eerste skrywer) en die deelnemer die inwilligingsvorm onderteken het, het sy die biografiese vraelys in my teenwoordigheid ingevul. Ek het vervolgens die deelnemer se toestemming gevra om 'n klankopname van die onderhoud te maak. Ek het met die onderhoud begin deur die volgende oop vraag te vra: Wat sou jy sê help jou gesin om krisis te hanteer en aan te gaan met die lewe? Die vraag het aan die deelnemer die geleentheid gebied om haar ervarings en insigte oor haar gesin se gesinskenmerke en -patrone wat hulle help om krisis te oorkom, te deel. Verder het ek aanmoedigingsvrae gebruik om die deelnemer aan te moedig om uit te brei en meer inligting weer te gee. Die volgende aanmoedigingsvrae is gebruik: Kan jy asseblief uitbrei op ...? en Kan jy meer besonderhede gee ...? Deelnemers het spontaan die vrae beantwoord en uitgebrei oor veerkragtigheidskenmerke in hul gesinne. Die onderhoud het voortgegaan totdat 'n inligtingversadigingspunt bereik is. Hierdie punt word bereik wanneer dieselfde inligting herhaaldelik deur 'n deelnemer weergegee word (Creswell en Poth 2016). Na afloop van die onderhoud het ek die deelnemer vir haar tyd en insette bedank. Een

onderhoud is in Afrikaans en vyf is in Engels gevoer. Die onderhoude het gemiddeld een en 'n half uur geduur. Ek het self die transkribering van die onderhoude gedoen, waarna die Afrikaanse onderhoud in Engels vertaal is deur 'n vertaler wat vertrouwd is met vertaling in die sielkundevakgebied.

4.3 Data-ontleding

Die Atlas.ti.v7 (2013)-rekenaarprogram is ontwerp vir die ontleding van komplekse verskynsels wat in groot hoeveelhede kwalitatiewe data opgesluit is. Die program het 'n verskeidenheid funksies om ongestruktureerde data volgens 'n sistematiese benadering te organiseer en is uiters geskik vir data wat nie met formele, statistiese tegnieke betekenisvol ontleed kan word nie (ATLAS.ti.v7 2013). Met behulp van die Atlas.ti.v7 (2013)-program is twee basiese metodes tydens die data-ontledingsproses gevolg, naamlik ontleding op tekstuele en op konseptuele vlak.

1. Ontleding op tekstuele vlak. Eerstens is al die transkripte van die onderhoude as primêre dokumente op die Atlas.ti.v7 (2013)-program gelaai. Hierna is aanhalings uit die data geïdentifiseer en is subtemas geskep op grond van aanhalings – 'n woord of 'n frase – wat met mekaar verband hou. Met behulp van hierdie proses is ontoepaslike inligting geïgnoreer en kon ons as navorsers slegs met die tersaaklike inligting werk.
2. Ontleding op konseptuele vlak. Die verbinding van subtemas, in die vorm van netwerke, het op hierdie vlak plaasgevind. Dit wil sê, temas is geskep waar subtemas met mekaar verband hou en 'n temanaam is aan elke groep verbandhoudende subtemas gegee (Friese 2014). Alle toepaslike aanhalings, subtemas en temas wat in hierdie ondersoek na vore gekom het, is geïnterpreteer en word as resultate van hierdie ondersoek gerapporteer en bespreek.

4.4 Etiese aspekte

Etiese goedkeuring is verkry van die Universiteit Stellenbosch se Navorsingsetiëkkomitee (Humaniora) voor die data ingesamel is. Ons beskou die onderhoude as bemagtigende groeigeleenthede vir die deelnemers, aangesien hulle deur hul vertellings bewus kon word van hul gesinne se sterkpunte (Bless, Higson-Smith en Kagee 2006).

Anonimiteit is verseker deur skuilname aan sowel die ma's as die aangenome kinders toe te ken. Deelnemers is nooit gedwing om inligting te verskaf nie en hulle is ingelig dat hulle hul op enige stadium aan die ondersoek kon onttrek sonder om benadeel te word. Klankopnames van die onderhoude is uitgewis nadat die transkribering gedoen is. Die deelnemers is ingelig dat die resultate na afloop van die ondersoek aan hulle bekend gemaak sou word, sou hulle daarin belangstel.

4.5 Vertrouenswaardigheid van hierdie ondersoek

Ons was deurentyd daarop ingestel om ons subjektiwiteit met betrekking tot die navorsing te beperk, te kontroleer en te bestuur. Ons gesprekke met mekaar oor hierdie ondersoek, sowel as die bestudering van die literatuur, het ons gehelp om 'n breër insig in transrasaanneming asook afsluiting oor die navorsingstema te kry (Morrow 2005). Vervolgens word kortliks gerapporteer

oor die geloofwaardigheid, oordraagbaarheid, betroubaarheid en bevestigingswaarde van hierdie ondersoek ten einde vertrouenswaardigheid te verseker.

Geloofwaardigheid. Ek (eerste skrywer) was die voorafgaande drie jaar daarop ingestel om die gedrag van transrasgesinne waarmee ek te doen gekry het, noukeurig waar te neem. Ek was gereeld met verskeie ander navorsers, insluitend die tweede skrywer van hierdie artikel, in gesprek oor my ervaring van die navorsingsproses. Tydens die onderhoudvoering met die deelnemers het ek intieme inligting bekom oor hulle menings rakende gesinspatrone en eienskappe van hul gesin om krisis te oorkom. Ek het deurentyd daarop gekonsentreer om nie my eie ingesteldheid teenoor die verskynsel van transrasaanneming aan die deelnemers te laat blyk nie. Ek het data ingesamel totdat 'n versadigingspunt bereik is en dieselfde data herhaaldelik in die onderhoude na vore gekom het (Morrow 2005).

Oordraagbaarheid. Ten einde die oordraagbaarheid van hierdie navorsing te verseker, het ons gepoog om voldoende inligting omtrent onself, die konteks en proses van navorsing, die deelnemers en die verhouding tussen navorsers en deelnemers weer te gee. Daarmee stel ons lesers van hierdie artikel in staat om die bevindinge van hierdie ondersoek na hulle eie kontekste te veralgemeen (Morrow 2005). Ons besef wel dat die klein, nie-ewekansige steekproef tot gevolg het dat die oordraagbaarheid van die bevindinge nie ten volle verseker kan word nie.

Betroubaarheid. Ons het in hierdie ondersoek van erkende metodes van data-insameling en data-ontleding gebruik gemaak. Inligting is effektief geliasseer en ek (eerste skrywer) het deurentyd aantekeninge gemaak van gebeurtenisse tydens die data-insamelings- en data-verwerkingsfase (Morrow 2005).

Bevestigingswaarde. Ons het deurentyd die volledige situasie en feite weergegee wat tydens data-insameling en data-ontleding waargeneem is en so ver menslik moontlik, nie ons eie waardes en houdings in hierdie navorsing beklemtoon nie. Die geloofwaardigheid van hierdie ondersoek lê in die data wat ingesamel is en daar is deurentyd gepoog om die prosesse en bevindinge sodanig weer te gee dat die leser oortuig kan wees van die bevestigingswaarde van hierdie ondersoek. Die doelwitte wat ons nagestreef het om betroubaarheid te verseker, dra ook by tot die bevestigingswaarde van hierdie ondersoek (Morrow 2005).

5. Resultate en bespreking

Direkte aanhalings uit die getranskribeerde onderhoude word as voorbeelde van elke betrokke subtema gegee. Aangesien vyf van die ses deelnemers Engelsspreekend was, is aanhalings vir doeleindes van hierdie artikel van Engels na Afrikaans vertaal.

Vervolgens bespreek ons die volgende ses temas: (1) toerus van die aangenome kind; (2) vestiging van gesinspatrone; (3) om aanneming 'n werklikheid te maak; (4) sosiale kontak en kontak met die uitgebreide familie; (5) benutting van eksterne hulpbronne; en (6) effektiewe voorbereiding voor aanneming.

5.1 Toerus van die aangenome kind

Hierdie tema beklemtoon die belangrikheid daarvan om die transrasaangenome kind voor te berei en toe te rus met lewensvaardighede. Hierdie vaardighede kan die kind help om krisis en uitdagings wat verband hou met sy transrasaangenome status, suksesvol te oorkom. Hierdie tema bestaan uit agt subtemas wat vervolgens gerapporteer en bespreek word.

5.1.1 Blootstelling aan diversiteit

Al ses deelnemers het genoem dat dit belangrik is dat hul aangenome kind aan 'n diversiteit van rasse blootgestel moet word. Vyf van die deelnemers het gesê dit help hul kinders om krisis beter te hanteer indien die kinders daarvan bewus is dat hulle nie die enigste persone is wat in rasgemengde gesinne funksioneer nie. Kontak met ander transrasaangenome kinders sal ook, volgens die deelnemers, voorkom dat die kind emosies van uitsluiting en abnormaliteit ervaar. Een van die deelnemers merk op:

So, ek neem hulle ook na ander gemengde gesinne sodat hulle nie so alleen voel nie. Hulle is ook in 'n gemengde skool en ek probeer om aktiwiteite met hulle te doen waar daar 'n gemengde kultuur is. Ons gaan na 'n kerk met 'n baie sterk gemengde kultuur. By die skool is hulle baie gemeng – aangeneem, transrasaangeneem en 'n verskeidenheid rasse.

Drie van die deelnemers het gevoel dat dit hul plig is om transkulturele sosiale kontak te bewerkstellig ten einde hul kinders te help om 'n positiewe identiteit te vorm. Een ma het egter gevoel dat sy nie “kans sien” of “tyd het” vir transkulturele sosiale kontak nie. Sy het wel genoem dat sy besef dit is belangrik vir haar kind se ontwikkeling:

Dit kom seker van onbevooroordeeld wees as 'n volwassene om 'n swart man as 'n vriend te hê, selfs voordat ek aan aanneming gedink het. Jy weet, ons lewe steeds in 'n baie verdeelde samelewing en 'n mens moet dit bepland doen; indien jy nie het voor jy jou kind ontvang het nie, dan daarna.

Rebelo (2005:100) het ook in haar ondersoek bevind dat adolessente wat in transkulturele sorg geplaas is en aan hul biologiese kultuur blootgestel is, oor 'n beter selfbeeld beskik en sodoende uitdagings beter die hoof kan bied.

5.1.2 Blootstelling aan vaderfigure

Die deelnemers aan hierdie ondersoek was enkelma's en al die gesinne het op hul eie, sonder die teenwoordigheid van 'n ander volwassene, gewoon. Die twee deelnemers wat seuns aangeneem het, het hul kommer uitgespreek oor die afwesigheid van 'n vader in hul seuns se lewe. Alhoewel twee van die deelnemers wat dogters aangeneem het, ook die belangrikheid van vaderfigure in hul kinders se lewens genoem het, het nie een van die deelnemers redes gegee waarom hulle voel dat vaderfigure 'n belangrike rol in hul kinders se lewe sou kon speel nie. Hierdie subtema is deur nege aanhalings geskep. Die volgende aanhaling beeld een deelnemer se besorgdheid uit:

Daar [in die aangenome seun se gesin van oorsprong] is hy in 'n tradisionele familie met 'n vaderfiguur. Ek wil hê hy moet 'n vaderfiguur hê. Ek probeer om vir hom pa's

te wys. [...] Ek probeer ook om manlike kinderoppassers te kry. Ongelukkig het hulle nie motors nie, wat té moeilik was. Ek het gehoor van 'n ander manlike kinderoppasser met 'n motor. Ek beplan om hom te kontak. Jy moet soveel moontlik manlike figure in die kind se lewe inbring. Die mense met wie hy die gemaklikste is – ek kan sien – is jong vroue met lang blonde hare.

5.1.3 *Verwoord emosies*

Drie van die ses deelnemers het gevoel dat hul kinders baie makliker krisisse sal oorkom indien hulle oor die vermoë beskik om hul emosies aan ander persone te kommunikeer. Dit is ook vir ma's 'n groot hulpmiddel wanneer kinders in staat is om hul emosies met hulle ouers te deel. Sodoende kan die ma agterkom met watter vrae hul aangenome kinders worstel met betrekking tot hul aanneemstatus, soos deur die volgende aanhaling aangedui word:

Sy sit gewoonlik op my skoot – ek weet nie wanneer dit gaan ophou nie – en sal ons begin om woorde te gebruik soos: “Ek is gespanne.” Gisteraand het sy ook vir my gesê: “Ma, ek was kwaad vir jou.” Ek dink dit help reeds. Om te sê wat ek voel, of sy sal sê. Sy het reeds vir my gesê: “Ma, ek kan nie die woede stop nie.” Dit help. “Ma, kan ons nie iemand kry om my te help om die woede te stop nie?”

Duidelike en eerlike kommunikasie tussen ouer en kind versterk gesinsbande en dra by tot die skep van 'n veerkragtige gesin. Die belangrikheid van goedontwikkelde kommunikasievaardighede by gesinslede stem ooreen met McCubbin en McCubbin (2001) se veerkragtigheidsteorie en Walsh (2016) se veerkragtighedsraamwerk. McCubbin en McCubbin (2001:50) beskryf kommunikasie as een van die weerstandsbronne in die veerkragtige gesin wat bydra tot suksesvolle verandering en aanpassing van die gesin. Walsh (2016:412) sien kommunikasie as 'n belangrike veerkragtighedsbron in gesinne waar eerlike uitdrukking van emosies tussen gesinslede plaasvind en waar gesinslede hul emosies met mekaar deel.

Jonger kinders beskou dit as 'n natuurlike proses om hul emosies aan hul ouers te kommunikeer, terwyl adolessente dit moeilik vind om hulle emosies met hulle ouers te deel (Dolan 2012:8). Dit is dus belangrik dat die enkelma hierdie vaardighede by die kind moet versterk voor die aanvang van adolessensie.

5.1.4 *Bewustheid en begrip van velkleur*

Drie van die deelnemers het hul kinders se bewuswording van 'n kleurverskil tussen hulle en hul kinders as 'n “krisis” beskryf. Dit is dus van die grootste belang dat die kleurverskil tussen die ouer en die transrasaangenome kind op 'n jong ouderdom met die kind bespreek moet word. Die ervarings van hierdie ouers dui daarop dat dit voordelig is om hierdie verskil in velkleur op 'n eerlike manier aan die aangenome kind te verduidelik, soos in die volgende aanhaling gesien kan word:

Toe hy vier was, het iemand vir hom iets gesê wat hom skielik laat besef het dat ons verskillende kleure is. Hy het homself daardie dag vol babapoeier gegooi sodat hy dieselfde as ek kon lyk. So, ek het aan hom verduidelik dat sy kleur so mooi is en ek probeer op verskillende maniere om dieselfde kleur as hy te wees. So, nou lewer ek gereeld kommentaar op wit mense wat mooi is en ook swart mense wat mooi is, so die verskil in kleure is nie meer so 'n groot ding vir hom nie.

Jong kinders ervaar die bewuswording dat hulle velkleur van dié van hulle ouers verskil as verwarrend en ontstellend (Grice 2005:140). Volgens Grice (2005:141) fokus jong kinders se vertellings van hul ervarings as transrasaangenome kinders gewoonlik op die verskil in velkleur tussen hulle en hul aanneemouers, en beskou hulle dit as 'n teken dat hulle aangeneem is (Friedlander e.a. 2000:196). 'n Ondersoek toon dat sowat 50% van alle kinders wie se velkleur van dié van hul ouers verskil, reeds op vyfjarige ouderdom die wens uitspreek om dieselfde velkleur as hul ouers te hê (Juffer en Tieman 2009:640). Daar rus dus 'n groot verantwoordelikheid op die aanneemma om nie net bewus te wees van haar kind se sensitiwiteit oor die verskil in velkleur tussen haar en haar kind nie, maar ook om met haar aangeneem kind hieroor te praat terwyl die kind baie jonk is.

5.1.5 Begrip van apartheid

In Suid-Afrika is dit belangrik dat die transrasaangenome kind insig moet hê in die apartheidsgeskiedenis van die land ten einde 'n beter begrip te ontwikkel vir die sensitiwiteit teenoor ras in die Suid-Afrikaanse samelewing. Drie van die deelnemers was van mening dat dit baie belangrik is om die kind toe te rus met kennis oor apartheid ten einde dit vir hulle makliker te maak om in die toekoms krisis wat daarmee verband hou, te hanteer. Kennis oor apartheid sal die kind voorberei op moontlike rassisme wat hy op sy lewenspad kan ervaar. Hierdie subtema is op grond van vier aanhalings geskep, onder andere:

Ek en Sophia het ook oor apartheid gepraat en ek het gesê daar is baie nare mense en 'n mens kry vandag nog sulke nare mense, so sy moet voorbereid wees.

5.1.6 Aanleer van 'n Afrikataal

Drie deelnemers wat 'n swart kind aangeneem het, het gemeen dat dit belangrik is dat hul transrasaangenome kind 'n Afrikataal moet kan praat. Hierdie ouers voel dat hul kinders, veral op 'n hoër ouderdom, verwerp sal word deur ander swart persone indien hul nie 'n Afrikataal magtig is nie. Die ander drie deelnemers het egter nooit melding gemaak van die belangrikheid om 'n Afrikataal magtig te wees nie. Hierdie subtema het vier keer in die onderhoude na vore gekom. Die volgende aanhaling dui op een deelnemer se motivering:

Sy het reeds vir my gesê dat mense vir haar vra hoekom sy nie Xhosa praat soos haar vriend Jodine nie, aangesien sy ook swart is.

Die belangrikheid vir die swart transrasaangenome kind om 'n Afrikataal magtig te wees, word bevestig deur Berbery (2010:17), wat rassiesosialisering vir die positiewe ontwikkeling van die transrasaangenome kind se selfbeeld, beklemtoon.

5.1.7 Hantering van rassisme

Twee deelnemers het gevoel dat dit hul kinders in die toekoms baie sal help indien hulle weet wat om te sê wanneer hulle met rassisme gekonfronteer word:

Rassisme is 'n werklikheid en jy moet net die werklikheid aanvaar. Dit is ook 'n geleentheid vir hulle om die woorde te begin gebruik wanneer hulle die aanneming en tuiskoms aan ander mense verduidelik. Sy het vir haar onderwyser gesê: "Dit was my

tuisKomdag en dit was die dag waarop ek aangeneem is.” So, vanaf die ouderdom van drie kon hulle die woorde “ek is aangeneem” sê.

Leigh, Smith en Hrapczynski (2013) het ’n sterk verband gevind tussen die ervaring van spanning en die beleving van rassiediskriminasie. Die ervaring van rassisme kan ’n gevoel van totale verwerping by ’n individu teweeg bring en daarom is dit belangrik dat die transrasaangenome kind oor vaardighede moet beskik om rassisme te hanteer. Sowel Dolan (2012) as Smith, Juarez en Jacobson (2011) bevestig in hul ondersoekte die belangrikheid daarvan om die transrasaangenome kind voor te berei om moontlike rassisme te hanteer. Vonk (2001:249) beskryf in haar identiteitsvormingsteorie dat die transrasaanneemouer die kind moet toerus met vaardighede om rassisme te hanteer ten einde positiewe identiteitsvorming te verseker.

5.1.8 Blootstelling aan rolmodelle

Een van die deelnemers het klem gelê op die blootstelling aan rolmodelle om haar kind toe te rus om krisis te hanteer:

Ek het ook ’n aandete-klub gestig. Ons is vyf gesinne by ons aandete-klub. Dit is ons gesin; ’n ander enkelma met twee aangenome kinders; ’n swart, tradisionele gesin; ’n rasgemengde gesin – die ma is wit, die pa is swart en twee kinders; en die ander gesin is ’n wit ma en pa, getroud, met drie aangenome kinders. So alle kombinasies is daar. Ons het so pas begin en dit is wonderlik. Die rede waarom ons dit gedoen het, is dat daar reeds baie kontak is met ander swart kinders, maar nie met ander swart volwassenes nie. En hulle kort daardie rolmodelle. Hulle kort swart volwassenes rondom hulle, en hierdie gesinne is wonderlik.

Hierdie deelnemer het gevoel dat positiewe identifisering met rolmodelle van dieselfde ras as die transrasaangenome kind ’n positiewe effek op die identiteitsvorming van hierdie kind sal hê.

Gishen (1996:94) beklemtoon ook die belangrikheid van rolmodelle in die transrasaangenome kind se lewe, en Friedlander (1999:53) meen dat positiewe rolmodelle van dieselfde ras as die transrasaangenome kind ’n definitiewe bydrae lewer tot die ontwikkeling van ’n positiewe selfbeeld by die transrasaangenome kind.

Die toerus van die transrasaangenome kind om uitdagings rakende sy transrasaanneemstatus te oorkom, het as die sterkste tema na vore gekom. Spesifieke aspekte van hierdie tema sluit in blootstelling van die transrasaangenome kind aan verskillende rasse, blootstelling aan vaderfigure en rolmodelle van sy eie ras, om insig te verkry in die verskillende rasse-groepe, om kennis te dra van apartheid en wat daarmee gepaard gaan, die toerus van die transrasaangenome kind met vaardighede om sy emosies te kommunikeer, om rassisme te hanteer, en die aanleer van ’n Afrikataal wat tot voordeel van die transrasaangenome swart kind kan strek.

Volgens Steinberg en Hall (2000:217) is blootstelling aan sowel geslags- as rasmodelle belangrik vir positiewe identiteitsvorming by die transrasaangenome kind in ’n enkelouergesin. Bodenstien en Greeff (2010:389) het in hulle ondersoek na die persepsie van tienerseuns rakende die betrokkenheid van pa’s in seuns se lewens bevind dat tienerseuns hul pa’s sien as die voorsiener van benodighede, die leier, dissiplinerder, beskermer en ’n persoon wat ’n voorbeeld moet stel.

Ferreira (2009:449) beveel ook in haar ondersoek sterk aan dat transrasaangename kinders aan verskillende rasse blootgestel moet word ten einde positiewe identiteitsvorming by die kind te bewerkstellig. 'n Goedontwikkelde identiteit sal die kind help om krisis te oorkom (Grice 2005:141). Vonk (2001:253) beskryf in haar identiteitsvormingsteorie dat multikulturele beplanning een van die belangrikste vereistes is wat aan 'n aanneemouer van 'n kind van 'n ander ras gestel word ten einde positiewe identiteitsvorming by die kind te ondersteun.

Rebelo (2005:100) het ook bevind dat adolessente wat in transkulturele sorg geplaas is en aan hul biologiese kultuur blootgestel is, oor 'n beter selfbeeld beskik het en uitdagings beter die hoof kon bied.

5.2 Vestiging van gesinspatrone

In aansluiting by Walsh (2016) se veerkragtigheidsraamwerk en McCubbin en McCubbin (2001) se veerkragtigheidsteorie, is ons van mening dat alle gesinne baat vind by gesinspatrone en dat hierdie tema dus nie net op die transrasgesin van toepassing is nie. Al ses deelnemers aan hierdie ondersoek het gemeen dat spesifieke gesinspatrone hulle baie help om krisis in hul daaglikse lewe te oorkom. Hierdie tema bestaan uit sewe subtemas wat verwys na die voordeel van spesifieke gesinspatrone. Deelnemers het gevoel dat die stabiliteit wat deur hierdie gesinspatrone geskep word, aan hulle 'n gevoel van samehorigheid en vertroosting in krisissituasies gee. Die subtemas wat bygedra het tot die vorming van die tema "gesinspatrone" word vervolgens gerapporteer en bespreek.

5.2.1 Oop kommunikasie tussen ma en kind

Vier ma's het aangedui dat sowel hulle as hul kinders krisis hanteer deur openlik met mekaar daaroor te kommunikeer. Hierdie subtema is deur 10 aanhalings gevorm, onder andere:

"Ma, jy is die enigste een met wie ek kan praat." En dan weet ek nie eers of sy met my praat nie, maar sy het al na my toe gekom om te huil oor verskeie goed, en dan sê sy: "Ma, ek kan net met jou praat." Dit is wonderlik.

Deelnemers het gevoel dat dit hulle baie help wanneer hul kinders openlik met hulle kommunikeer, aangesien dit hulle inlig oor die probleme waarmee die kinders worstel. Sodoende vind die aanneemma's dit makliker om hul kinders by te staan met hul probleme. Een van die deelnemers het gevoel dat 'n mens van jongs af jou kind moet leer om sy emosies te verwoord:

Ons moet beslis met mekaar praat, selfs al moet jy dit soms forseer. Of, net begin deur te sê: "Hierdie is die krisis, en dit is hoe ek daarvoor voel."

Walsh (2016:412) beklemtoon die belangrikheid van oop kommunikasie tussen gesinslede wat bevestig word deur Attwell (2004) en Dolan (2012) se ondersoeke.

5.2.2 Roetine

Vyf van die deelnemers het aangedui dat dit vir hulle onmoontlik sou wees om as 'n enkelma van 'n transrasaangename kind die uitdagings van hul daaglikse lewe te oorkom sonder roetine in hul lewens. Sewe aanhalings het hierdie subtema gevorm, onder andere:

Jy moet baie georganiseerd wees. Ek was nog nooit 'n persoon met roetines nie, maar nou is roetine baie belangrik vir my. Andersins sal dinge uitmekaar val. Veral met skool wat hierdie jaar begin het en ek werk en hy het huiswerk; dit is dol. Dit is baie besig. Roetine is my redding.

Die feit dat die deelnemers in hierdie ondersoek enkelma's is, versterk waarskynlik die belangrikheid van roetine in hul lewens, aangesien hulle die enigste dissiplineerders en versorgers van hul aangenome kinders is (De Goede en Greeff 2016:15).

5.2.3 Huishoudelike hulp

Drie ma's het gevoel dat dit vir hulle onmoontlik sou wees om al hul verpligtinge na te kom sonder die hulp van 'n huiswerker. Hulle beskou die teenwoordigheid van die huiswerker as 'n belangrike ankerpunt wat bestendigheid in hul eie lewens en in die aangenome kind se lewe bring. Huishoudelike hulp (as subtema) is deur ses aanhalings gevorm, onder andere:

Dokas, my huiswerker, is fantasties. Sy is so versorgend en liefdevol. Wanneer ek by die deur uitloop, is ek doodseker dat my kind piekfyn is. Ek weet my kind is in 'n liefdevolle omgewing.

Twee ma's het die belangrikheid van hul huiswerkers as emosionele versorgers en opvoeders van hul kinders wanneer hulle nie self teenwoordig kan wees nie, beklemtoon. Ek het opgelet dat hierdie deelnemers die druk van ouerskap met hul huiswerkers deel en daarom hul huiswerkers as onmisbaar in hul daaglikse lewens beskou. Greeff en Fillis (2009:283) beskryf ook praktiese ondersteuning as een van die veerkragtigheidsbronne vir die enkelouergesin.

5.2.4 Spiritualiteit

Drie van die deelnemers was van mening dat spiritualiteit hulle en hulle kinders help om krisisse en uitdagings van die lewe te hanteer en te oorkom. Dit verskaf stabiliteit wat dit vir hulle makliker maak om balans te vind en aan te gaan met die lewe. Vyf aanhalings het bygedra tot die vorming van die spiritualiteitssubtema, onder andere:

Ek is 'n geestelike mens en ek is 'n kalm mens en ek raak nie histeries nie. Wat ook al gebeur, ek moet dit net hanteer. Dit is my persoonlikheidstipe en dit help my om dinge te hanteer. Ja, beslis. Beslis. Dit gee vir my stabiliteit.

5.2.5 Gesinsrituele

Gesinsrituele is spesifieke gedragspatrone wat op sekere tye deur gesinslede gevolg word en wat ook as die tradisies van 'n spesifieke gesin gesien kan word. Drie deelnemers het die beoefening van gesinsrituele beskou as 'n belangrike gebruik wat die transrasgesin help om krisisse te oorkom. Deelnemers het genoem dat dit 'n uitdaging is om 'n gevoel van "behoort aan hierdie gesin" by hul kind te skep. Vyf aanhalings het die subtema "gesinsrituele" gevorm, onder andere:

Ons vriendegroep deel ons tradisionele aktiwiteite. Soos, elke Paasfees bring ek en hierdie een vriend altyd die naweek saam deur. Op Oukersaand gaan ons almal na

hierdie een vriend van my in Sandringhill – ons vyf enkelma's. Al die kinders sien dit as een van hulle tradisies. [...] Vir ons gesin is dit beslis 'n hanteringsvaardigheid.

5.2.6 *Eietyd*

Drie van die ma's het "eietyd" as belangrik beskou om die uitdagings van 'n enkelma met 'n aangename kind te hanteer. Hierdie ma's het gevoel dat dit vir hulle belangrik is om tyd weg van hul kinders af deur te bring ten einde aan hul eie behoeftes aandag te gee. Vier aanhalings het bygedra tot die vorming van hierdie subtema. Een ma het dit soos volg gestel:

Jy benodig soms af tye. Jy kan dit nie vier-en-twintig-sewe doen nie. Jy benodig vrye tyd om met jou ou vriende kontak te maak. Jy moet weer met jou ou self in kontak kom.

Alhoewel die literatuur nie die belangrikheid van eietyd vir die aanneemouers in die transrasgesin bevestig nie, het drie deelnemers aan hierdie ondersoek dit van die grootste belang beskou om uitdagings te oorkom. Die deelnemers het genoem dat hulle hierdie tyd nodig het om weer in voeling met hulself te kom en na hulself om te sien en sodoende nie nêr moet fokus op hul ouer-identiteit nie.

5.2.7 *Humor*

Twee deelnemers het humor as 'n belangrike hulpmiddel beskou om uitdagings te oorkom en krisis te deurleef. Drie aanhalings het hierdie subtema gevorm, onder andere die volgende een:

Soos ek gesê het, ek weet nie of jy die film *Madagascar* ken nie, maar daar is 'n paar pikkewyne in die film. Hulle is baie snaaks. Hulle moet almal in 'n boot ry en uiteindelik is al hul besittings op die boot, maar die boot is gebreek en hulle staan almal op die strand. En hulle sê: "*Smile and wave, smile and wave.*" Ek en Sophia vind hierdie deel baie snaaks. En toe mense na ons begin staar het, en Sophia daarvan bewus geraak het, het ek vir haar gesê: "Kom nou, kom ons doen wat die pikkewyne gedoen het, *smile and wave, smile and wave.*" [...] En wanneer sy nou mense sien wat na ons staar, sal sy net sê: "*Smile and wave, smile and wave.*"

Spesifieke gesinspatrone wat veerkragtigheid by gesinne skep, het as tweede tema in hierdie ondersoek na vore gekom. Die belangrikheid van oop kommunikasie tussen ouer en kind word ook deur Attwell (2004) en Dolan (2012) se ondersoeke bevestig. Die feit dat die deelnemers in hierdie ondersoek enkelma's is, versterk waarskynlik die belangrikheid van roetine in hul lewens, aangesien hulle die enigste dissiplineerders en versorgers van hul aangename kinders is. De Goede en Greeff (2016:16) het bevind dat gesinsroetine 'n belangrike veerkragtigheidsfaktor is in gesinne wat so pas ouers geword het en dat roetines sterker gesinsbande tot gevolg gehad het. Op 'n soortgelyke wyse kan sterker gesinsbande ook tot die voordeel van die transrasaanneemgesin strek.

Steinberg en Hall (2000:243) verwys ook na die belangrikheid van gesinsrituele in gesinne waar 'n kind of kinders van 'n ander ras aangeneem is. Hierdie rituele versterk gesinsbande en gesinsidentiteit. Dit speel ook 'n belangrike rol in die viering van die gesin se geskiedenis en skep gesinsherinneringe. Die viering van die dag waarop die kind aangeneem is, help ook die transrasaangeneem kind met positiewe identiteitsvorming (Steinberg en Hall 2000:243).

Ma's voel dat die gebruik van humor tydens krisisse hulle en hul transrasaangename kinders help om makliker met sekere uitdagings saam te leef. Walsh (2016:413) beskryf ook (as deel van haar veerkragtigheidsraamwerk) humor in die gesin as een van die belangrike prosesse wat gesinne help om krisisse te oorkom. Maxwell (2003:96) bevestig ook in sy ondersoek die belangrikheid en werking van humor in 'n krisis.

Walsh (2016) noem spiritualiteit as 'n belangrike faktor in haar veerkragtigheidsraamwerk, en McCubbin en McCubbin (2001) beskryf spiritualiteit as een van die domeine wat gesinsaanpassing by die veerkragtige gesin aanhelp. In haar ondersoek oor transrasaanneming in Suid-Afrika beveel Gishen (1996:96) aan dat voornemende aanneemouers bewus gemaak moet word van die voordele van godsdienstige sisteme, en in haar ondersoek oor veerkragtigheidskenmerke by nuwe-ouer-egpare het Olckers (2016:278) spiritualiteit as 'n belangrike veerkragtigheidsbron geïdentifiseer.

5.3 Om aanneming 'n werklikheid te maak

Al die deelnemers aan hierdie ondersoek meen dat dit vir hulle as ouers belangrik is dat die transrasaangename kind reeds vanaf 'n jong ouderdom bewus moet wees van sy aangenome identiteit. Die ma's het bewustelik gepoog om eerlike en openlike gesprekke met hul aangenome kinders oor die kind se aangenome status te voer. Hierdie tema bestaan uit drie subtemas en word vervolgens gerapporteer en bespreek.

5.3.1 Eerlike en respekvolle kommunikasie oor die biologiese ma

Vier deelnemers het gemeld dat dit belangrik is om eerlik te wees oor en respekvol te wees teenoor die aangenome kind se biologiese ma ten einde die kind se selfwaarde te verbeter en te voorkom dat die kind die siening ontwikkel dat hy uit iets of iemand minderwaardigs ontstaan het. Hierdie subtema is deur agt aanhalings gevorm, onder andere die volgende:

Ek het tydens die vakansie aan die einde van die jaar opgelet dat sy baie oor haar biologiese ma gepraat het, vir die eerste keer. Sy het nooit regtig oor haar gepraat nie. Ek het nog altyd erkenning aan haar gegee en altyd vir haar vertel dat alhoewel sy my kind is, het sy uit iemand anders se maag gekom, nie uit my maag nie. Ek gebruik die geboortema se naam, haar regte noemnaam, om vir haar te verduidelik. Ek gebruik nooit die woord "ma" nie, net haar noemnaam. Dit is iets wat ons by een van ons groepsbyeenkomste bespreek het. Ek dink dit is baie belangrik. Hulle moet 'n assosiasie met die ma hê. Ek het haar noemnaam gebruik en ek het probeer om haar in 'n baie positiewe lig te plaas.

5.3.2 Eerlikheid

Al ses deelnemers het eerlikheid teenoor die aangenome kind rakende die transrasaanneming as belangrik vir die ma en die kind beskou ten einde uitdagings in hul lewe te kan hanteer. Hulle beskou ook eerlikheid teenoor hulself as ouers as belangrik. Veertien aanhalings het bygedra tot die vorming van hierdie subtema. Hier volg twee aanhalings:

Kommunikeer, wees eerlik met my kind, praat met my kind.

Ek praat ook baie met my vriende, op 'n baie oop manier. Ek sal selfs vir hulle bel en sê my kind is 'n monster, nie voorgee dat alles perfek is nie. Maar, ek is versigtig met watter vriende ek só oop sal wees. Ek het my groep vriende met wie ek dit kan doen.

5.3.3 Openlikheid oor aanneming

Al die deelnemers het genoem dat dit vir hulle belangrik is om hul aangenome kinders se aanneming openlik met hulle te bespreek. Hierdie ma's ag dit belangrik om reeds op 'n jong ouderdom gesprekke met die kind rakende die aanneming te begin. Sewentien aanhalings is gebruik om hierdie subtema te vorm, onder andere:

Een ding wat my maatskaplike werker vir my gesê het, is om van die begin af oor die aanneming te praat. Sy het ook iets gesê wat baie sin gemaak het, naamlik dat ek die woord "aanneming" baie moet gebruik, soos wat jy woorde soos "skoene", "tee" en "koffie" sal gebruik, sodat daar geen emosionele verbinding aan die woord gekoppel word nie – soos wanneer Ma die woord gebruik, huil sy of is sy gespanne, nie. Ek sal byvoorbeeld sê: "My lieflike aangenome baba. Ek is so bly dat ek jou aangeneem het." So, ek gebruik dit baie. Sy weet en ons gesels.

Die belangrikheid daarvan om aanneming 'n werklikheid te maak het as die derde tema in hierdie ondersoek na vore gekom. Volgens die deelnemers help volkome eerlikheid rakende die aannemingstatus van die kind die gesin om struikelblokke makliker te oorkom. Eerlike en respekvolle kommunikasie oor die biologiese ma is van die grootste belang ten einde selfrespek by die aangenome kind te bewerkstellig. Om gereeld gesprekke oor transrasaanneming in die gesin te voer, is ook as 'n belangrike veerkragtigheidsbron geïdentifiseer.

Deur die aanneming 'n werklikheid te maak, word die kind se proses van identiteitsvorming bevorder (Steinberg en Hall 2000). Steinberg en Hall (2000:217) en Ferreira (2009:447) beveel sterk aan dat eerlike kommunikasie oor die kind se biologiese ma moet plaasvind. Dit is baie belangrik vir die selfbeeld van die aangenome kind om nie die gevoel te kry dat hy uit iets minderwaardigs ontwikkel het, of verwerp is nie.

Friedlander e.a. (2000:194) beskryf die gevoel van "ek is anders" as die grootste struikelblok vir die transrasaangenome kind. Die ouer kan deur eerlike kommunikasie die kind ondersteun om hierdie struikelblok te oorkom. Walsh (2016:238) meen dat die biologiese gesin as 'n fantasie in die aangenome kind se gedagtes moet voortleef indien daar nie direkte kontak met die biologiese ouer(s) is nie.

5.4 Sosiale kontak en kontak met die uitgebreide familie

Hierdie tema bestaan uit ses subtemas. Die deelnemers in hierdie ondersoek het gemeen dat sosiale kontak met 'n breë spektrum mense van groot belang vir die transrasgesin is. Buitestanders kan tydens probleme en krisisse perspektief en raad aan die ma in die transrasgesin gee. Sosiale kontak verskaf ook insig aan die aangenome kind met betrekking tot waar hy in die samelewing inpas en dra dus by tot die ontwikkeling van sy identiteit. Die uitgebreide familie speel 'n belangrike rol om ondersteuning te bied, 'n finansiële bydrae te maak en om as rolmodelle vir die transrasgesin te dien. Die ses subtemas van hierdie tema word vervolgens gerapporteer en bespreek.

5.4.1 Kontak deur die kind met ander transrasaangenome kinders

Al ses deelnemers aan hierdie ondersoek het gemeen dat kontak met ander transrasaangenome kinders hul kinders help om krisis te oorkom. Hierdie subtema is deur agt aanhalings geskep. Een ma het haar soos volg hieroor uitgelaat:

Dit is vir my belangrik dat hierdie kinders ook in kontak kom met ander kinders wat transras deur enkelma's aangeneem is. Dis vir my belangrik dat hy vriende het soos hyself, want een of ander tyd gaan die transrasaanneming-ding 'n probleem word. Dan sal hy hierdie vriende hê waarmee hy kan praat.

Kontak met ander kinders wat ook aangeneem is deur ouers van 'n ander ras, gee aan die aangename kind die geleentheid om tyd deur te bring saam met kinders wat in dieselfde omstandighede as hulle grootword. Volgens die deelnemers verskaf hierdie kontak aan hul kinders 'n gevoel van normaliteit wat hul eie gesinne betref. Daar kan aanvaar word dat die transrasaangenome kind soms emosies van abnormaliteit ervaar in 'n samelewing waar wit ouers met swart/bruin kinders nie die norm is nie (Rebello 2005:96). Kontak met kinders in dieselfde omstandighede bied volgens die deelnemers, aan hul kinders die geleentheid om hul unieke probleme met dié kinders te kan deel.

5.4.2 Kontak deur die ma met ander transrasaanneemouers

Transrasaanneemouers word gekonfronteer met unieke probleme en ouers vind dit baie ondersteunend om hul ervarings met ander ouers te deel wat dieselfde omstandighede het. Agt aanhalings het die subtema "kontak met ander transrasaanneemouers" gevorm. Een ma het dit soos volg verwoord:

Ek dink die grootste hulp om dit te hanteer was om met ander aanneemouers en ander enkelma's te praat. Dit is baie belangrik, want selfs al praat ek met my ma, en my ma en pa is baie ondersteunend, was hulle nog nooit in 'n soortgelyke situasie nie.

Die deelnemers aan hierdie ondersoek het almal gemeen dat die ondersteuning wat hulle by ouers kry wat ook oor 'n rassegrens aangeneem het, vir hulle van groot waarde tydens krisis is.

5.4.3 Kontak deur die aanneemma met ander biologiese ouers

Volgens twee deelnemers het dit hulle gesinne baie gehelp om kontak te hê met ouers wat hul eie biologiese kinders het. Dit bied vertroosting om te besef dat biologiese ouers dikwels met dieselfde probleme as hulle gekonfronteer word. Een van die vier aanhalings wat hierdie subtema gevorm het, is:

Weet jy wat, dit is slegs omdat ek nie ander kinders het en nooit 'n kind gehad het nie dat ek soms dink: "Is dit weens die transras-ding, of is dit weens die aanneeming?" Wanneer ek dan met almal praat, dink ek, eintlik is dit net 'n kind. Ek maak groot kwessies daarvan, soos enige ma sou, ja.

5.4.4 Sosiale aktiwiteite

Twee deelnemers het gevoel dat sosiale kontak en aktiwiteite hul gesinne op verskeie maniere gehelp het om krisis te oorkom en hulle laat besef het dat hulle ook net 'n gewone gesin is. Hierdie subtema is deur drie aanhalings gevorm. Een deelnemer het dit soos volg gestel:

Ek wil altyd hê ons moet 'n normale gesin wees. Ons doen dinge saam met ander gesinne. Ons sit en eet saam aandete.

Deelnemers het sosiale kontak beskryf as 'n normale, aanvaarbare aktiwiteit – die norm vir alle gesinne. Aangesien die transrasgesin soms as “buite die norm” in die Suid-Afrikaanse samelewing beskou word, verskaf sosiale kontak 'n gevoel van normaliteit aan die transrasgesin. McCubbin en McCubbin (2001:35) beskryf gemeenskapsbetrokkenheid as een van die domeine waarin gesinsaanpassing tydens 'n krisis plaasvind, terwyl Walsh (2016:411) sosiale kontak as een van die sleutelprosesse van 'n veerkragtige gesin beskryf.

5.4.5 Kontak met vriende

Hierdie subtema is deur vyf aanhalings gevorm. Hierdie deelnemers beskou hul vriende as belangrike hulpbronne om die uitdagings in hul lewens as enkelma's te oorkom. Tydens kontak met hul vriende kry hulle die geleentheid om die lewe se vreugdes en hartseer met ander volwassenes te deel. Een deelnemer het dit soos volg gestel:

Jy het jou vriende en familie nodig. Jy het mense nodig by wie jy soms jou kind kan los om inkopies te kan gaan doen, om soms uit te gaan.

5.4.6 Uitgebreide familie

Die hulp en ondersteuning van die uitgebreide familie is deur vyf van die deelnemers as belangrik beskryf. Hierdie ondersteuning was van 'n emosionele, finansiële of praktiese aard en het die gesinne gehelp om probleme en krisis te hanteer en voort te gaan met hulle lewens. Hierdie subtema bestaan uit 38 aanhalings, onder andere die volgende:

Op Dinsdagmiddae tel my pa hom op en hy gaan na hom toe vir die dag en op Donderdae gaan hy na my ma toe vir die middag. Wanneer hy saam met my pa is, het hy sy niggies en nefies daar. Hulle is dan almal by my pa. Hy speel elke Dinsdagmiddag met sy niggies en nefies.

Sosiale kontak en die ondersteuning van die uitgebreide familie is as vierde tema geïdentifiseer. Kontak deur sowel die aanneem as die aangenome kind met ander gesinne waar 'n kind van 'n ander ras aangeneem is, is 'n groot hulpmiddel vir die gesin om krisis te oorkom. Hierdie kontak bied aan sowel die ouer as die kind die geleentheid om ervarings en emosies met mense te deel wat soortgelyke omstandighede as hulle het. Kontak met ander biologiese ouers en kontak met vriende help ook die gesin om krisis te hanteer. Hierdie kontak bied aan die gesin 'n gevoel dat hulle 'n normaal-funksionerende gesin is. Insig in die lewens van ander biologiese ouers en hul kinders wys ook die aanneem dat sekere krisis rakende hul kind normale krisis in die ontwikkelingsfase van die kind is. Die ondersteuning van die uitgebreide familie is ook 'n sterk veerkragtigheidsbron vir die transrasgesin.

Rebelo (2005:97) bevestig bogenoemde bevinding en meld dat kontak deur die adolessente transrasaangenome kind met vriende van dieselfde agtergrond en ras lei tot beter sielkundige en emosionele aanpassing asook 'n sterker vermoë om uitdagings die hoof te bied. Gishen (1996:92) en Friedlander (1999:55) bevestig die belang van kontak deur die kind met ander transrasaangenome kinders en het bevind dat hierdie kontak 'n definitiewe bydrae lewer tot die kind se aanpassing en die ontwikkeling van 'n positiewe selfbeeld.

Die uitgebreide familie is een van die grootste bronne van ondersteuning in krisistye. Steinberg en Hall (2000:114) en Attwell (2004:61) beklemtoon die belangrikheid van die ondersteuning van die uitgebreide familie met spesifieke verwysing na die gesin waar 'n kind van 'n ander ras aangeneem is. Caminsky (2006:130) het in haar ondersoek bevind dat indien die uitgebreide familie van die aanneemma betrek word by die aannemingsproses, die aanneemma nie innerlike konflik ervaar met betrekking tot waardes en norme wat in haar kinderjare gevorm is nie.

5.5 Benutting van eksterne hulpbronne

Die deelnemers het die benutting van eksterne hulpbronne tydens krisistye beklemtoon. Eksterne hulpbronne is hulp wat buite die gesinsverband val en is dikwels hulp van 'n professionele aard. Finansiële hulp, kontak met onderwysers, ondersteuningsgroepe, professionele hulp en sosiale netwerke is eksterne hulpbronne wat volgens die deelnemers hulle gehelp het om krisis te oorkom en persoonlik te groei deur krisissituasies. Die vyf eksterne hulpbronne wat as subtemas in hierdie tema geïdentifiseer is, word vervolgens gerapporteer en bespreek.

5.5.1 Finansiële hulp

Twee deelnemers het finansiële hulp gemeld as 'n belangrike hulpbron om krisis te oorkom. Vyf aanhalings het hierdie subtema gevorm, byvoorbeeld:

'n Tekortkoming wat ek nie verwag het nie, en wat 'n groot behoefte was, was finansiële ondersteuning van my familie. Ek het gedink ek kon dit alles op my eie doen, en toe kon ek nie. My pa het dit agtergekom en het verskeie kere gehelp. Dit is 'n geweldige ondersteuning.

5.5.2 Kontak met onderwysers

Kontak met die onderwysers wat betrokke is by die aangenome kind se opvoeding word ook as 'n belangrike hulpbron in krisissituasies gesien. Alhoewel slegs twee aanhalings hierdie subtema gevorm het, blyk die belangrikheid van hierdie aspek duidelik:

Ek het ook soms met die onderwysers gepraat. Wanneer ek hulp of leiding nodig het, praat ek met hulle en wat ek gewoonlik kry is gerusstelling, wat baie help. Dit is goed vir my selfvertroue. Elke keer wanneer ek voel of ek deur 'n onmoontlike tyd gaan, praat ek met hulle en dan sal hulle vir my sê: "Moenie bekommerd wees nie, alle ouers van 'n vierjarige seun het 'n onmoontlike tyd." Dit help baie, net daardie gerusstelling.

Dit is vir aanneemma's belangrik dat hul kinders se onderwysers bewus moet wees van die kind se aanneemsituasie en hoe die ma dit tuis hanteer. Een deelnemer het haar kind se onderwyser as 'n belangrike raadgever beskryf.

5.5.3 Ondersteuningsgroepe

Al ses deelnemers was van mening dat ondersteuningsgroepe 'n belangrike rol speel om uitdagings in die transrasgesin te oorkom. Die deelnemers het ook die ondersteuningsgroep as 'n bron van inligting beskryf. Hierdie subtema is deur 11 aanhalings gevorm, onder andere die volgende:

Ja, en dit is slegs kruiskultureel. Slegs ma's wat kruiskultureel aangeneem het. Dit gaan oor alles – hoe hanteer ek my kind se hare; hoe hanteer ek haar vel, ensovoorts.

5.5.4 Professionele hulp

Al die deelnemers het bevestig dat professionele hulp belangrik is in die oorkoming van individuele en gesinskrisisse. Hierdie subtema is deur 13 aanhalings verkry. Een ma het dit soos volg gestel:

Ek moes ook op professionele ondersteuning staatmaak. Ek het met 'n spelterapeut geskakel toe Daniel onbeheerbaar geraak het. Tans sien ek 'n professionele persoon wat help met dissiplinemetodes, wat eintlik 'n baie breër ding is. Ek sien haar een keer 'n week om my te help met my eie ouer-hanteringsvaardighede. Sy is regtig baie behulpsaam.

5.5.5 Sosiale netwerke

Volgens drie van die deelnemers het die benutting van sosiale netwerke 'n belangrike rol gespeel in die hantering van probleme. Deur middel van hierdie netwerke kan daar goedkoop, vrylik en moeiteloos met ander transrasaanneemouers gekommunikeer word ten einde krisis te oorkom. Een ma het gevoel dat sosiale netwerke ook vir haar 'n belangrike bron van inligting is. Vyf aanhalings het hierdie subtema gevorm, byvoorbeeld:

Ek is ook betrokke by verskeie kletskamers. Ek neem nie altyd deel nie, maar ek neem waar. Ek soek na kletskamers vir aangenome mense om te lees van hulle traumas en wat hulle deurgaen – nie vir die ouers nie, maar vir die aangenome mense. Hulle klets oor die dinge wat hulle gehelp het. Ek leer uit die dinge wat hulle sê hulle gehelp het.

Die benutting van eksterne hulpbronne is as vyfde veerkragtigheidsfaktor geïdentifiseer. Enkele deelnemers aan hierdie ondersoek het die praktiese waarde van finansiële hulp beklemtoon, terwyl kontak met hul kind(ers) se onderwyser(s) veral in krisissituasies van waarde was. Die belangrikheid van ondersteuningsgroepe het ook in hierdie ondersoek na vore gekom, onder andere omdat dit vir aanneemma's die geleentheid bied om ervarings te deel met mense wat dieselfde lewenspad as hulle loop. Deelnemers beskou ook die hulp van professionele persone as belangrik ten einde krisis te hanteer. Die deelnemers het laastens die benutting van sosiale netwerke as vinnige, maklik bekombare en bekostigbare hulpbronne beskryf om hulle te help om advies en inligting te bekom oor hoe om gesinskrisisse te hanteer.

Al ses die deelnemers in hierdie ondersoek is vanuit 'n bogemiddelde inkomstegroep, maar daar kan wel verwag word dat enkelouerskap finansiële druk in die gesin tot gevolg kan hê, soos deur die aanhalings bevestig is. Walsh (2016:411) beskryf finansiële stabiliteit as 'n

belangrike bron vir die veerkragtige gesin, terwyl Widan en Greeff (2019:160) bevind het dat finansiële hulp van groot belang is vir die enkelouergesin.

Alhoewel geen literatuur gevind kon word wat verwys na die rol wat onderwysers in die lewe van die transrasaangenome gesin kan speel nie, is dit duidelik uit hierdie ondersoek dat nouer kontak met die skool vir beide kind en ma van nut kan wees. Indien die onderwyser wat in daaglikse kontak met die kind is, goed ingelig is, kan hy klaskamersituasies met beter begrip opsom en hanteer.

Bird, Peterson en Miller (2002:219) bevestig in hul ondersoek die belangrike rol wat 'n ondersteuningsgroep speel in die lewe van die ouer wat 'n kind van 'n ander ras aangeneem het. Die ondersteuningsgroep bied aan die aanneemouer die geleentheid om probleme wat uniek is aan transrasaanneming met ervare ouers te bespreek. Vonk en Massatti (2008:220) het bevind dat om deel te vorm van 'n ondersteuningsgroep, 'n positiewe effek op die transrasaanneemouer se interkulturele vaardighede het. Hierdie ouers is dus beter toegerus om hul kind(ers) te ondersteun en te versorg. Gishen (1996:96) beveel ook aan dat aannemingsagentskappe transrasaanneemouers moet motiveer om by ondersteuningsgroepe aan te sluit.

Die deelnemers aan hierdie ondersoek was bewus van moontlike krisisse wat in die toekoms sou kon ontstaan rakende hul kinders se ontwikkeling en identiteitsvorming. Alhoewel die deelnemers se kinders jonger as 11 jaar was, het die deelnemers alreeds gevind dat professionele hulp 'n belangrike hulpbron is om hul kinders in krisistye te help. Die deelnemers het die professionele persone se objektiewe benadering as 'n groot voordeel beskryf. In ooreenstemming met bevindinge in hierdie ondersoek beveel Ferreira (2009:425) en Attwell (2004:78) sterk aan dat 'n goedopgeleide professionele persoon voor, tydens en na die aanneming as ondersteunende hulpbron deur die transrasgesin benut moet word. Lee (2010:498) beveel aan dat die professionele persoon wat bystand verleen aan die transrasgesin, sy oortuigings omtrent transrasaanneming duidelik moet identifiseer sodat hy sonder enige voorbehoude in die ondersteuningsproses kan optree.

Alhoewel geen literatuur aangaande die belangrikheid van die benutting van sosiale netwerke as ondersteuningsbron gevind kon word nie, beskou ons dit as 'n belangrike hulpbron vir die aanneemma. Die benutting van tegnologieske nuwe moontlikhede vir kommunikasie en inligtingsversameling vir die ouer in die transrasgesin. Inligting en wenke rakende probleemsituasies kan vinnig en teen 'n lae koste deur die ouer bekom word.

5.6 Effektiewe voorbereiding voor aanneming

Effektiewe, omvattende emosionele voorbereiding voor aanneming help die ma om makliker na afloop van die aanneming by ouerskap aan te pas. Hierdie tema bestaan uit vier subtemas wat deur 27 aanhalings gevorm is. Die subtemas is: voorbereiding van die uitgebreide familie, inagneming van die persoonlikheid van die potensiële aanneemma, voorbereiding van die ma vir ouerskap, en insameling van inligting oor aanneming. Die vier subtemas word vervolgens gerapporteer en bespreek.

5.6.1 Voorbereiding van familie vir aanneming

Dit is belangrik om die familie van die potensiële aanneemma voor te berei vir die aanneming van 'n kind van 'n ander ras. Daar mag heelwat vrae en onsekerhede by hulle wees en om dit

vroegtydig uit te klaar kan bydra tot meer begrip en ondersteuning vir die aanneemma. Een van drie deelnemers wat hieroor gepraat het, stel dit soos volg:

My ouers was versigtig, ek dink meer omdat ek enkellopend was. My werk het vereis dat ek baie moes reis. So, hulle het gevra: “Mary, hoe gaan jy dit alles hanteer?” My pa, wat ’n goeie ou Afrikaner is, was bietjie meer bekommerd oor die ras-ding. Hoe gaan sy grootword? Sy is ’n klein swart gesiggie in ’n wit wat-ook-al. Hy was openlik daaroor. Die oomblik toe sy huis toe kom, het sy hom om haar pinkie gedraai. Hy was dol oor haar.

5.6.2 *Persoonlikheid van die aanneemma*

Die persoonlikheid van die aanneemma speel ’n belangrike rol in haar aanpassing by die status as ouer van ’n kind van ’n ander ras. Agtien aanhalings het hierdie subtema gevorm; onder andere het deelnemers hulle soos volg hieroor uitgelaat:

En ja, ook persoonlikheidstipe. Ek dink die feit dat iemand ’n besluit neem om ’n kind te hê sonder ’n eggenoot, op grond van ’n keuse en nie per ongeluk nie en dan, tweedens, om transrasaanneming aan te pak in hierdie land – wat ’n slegte reputasie het wat dit betref – moet beteken dat ons dapper mense is, miskien ’n bietjie dapperder as ander. En ek dink dit is een van die beslissende faktore.

Ek is ’n geestelike mens en ek is ’n kalm mens. Ek is baie kalm en ek raak nie histories nie. Wat ook al gebeur, ek moet dit net hanteer. Dit is my persoonlikheidstipe en dit help my om alles te hanteer.

En ook, al hierdie vroue is baie sterk vroue. Sommige van hulle het hul eie besighede en hulle het veeleisende beroepe. Ek dink hulle het almal al baie dinge deurgemaak. Hulle moet sterk wees. Ek dink as jy nie sterk was nie sou jy nie ’n kind aangeneem het nie. Dit is moeilik.

Dit volg uit die aanhalings dat die potensiële aanneemma goed ingelig moet wees en dat sy sterk en onafhanklik moet kan funksioneer. Voorbereiding sal veral gerig moet wees op gereedheid om meer as die gewone eise wat aan ’n ma gestel word te aanvaar en dan haar ouerskaprol dienooreenkomstig te vervul.

5.6.3 *Voorbereiding van die enkelma*

Dit is baie belangrik dat die voornemende enkelma haarself emosioneel moet voorberei voordat sy die fase van ouerskap betree. Vier aanhalings het hierdie subtema gevorm. Een van die deelnemers het haar voorbereiding soos volg beskryf:

So, [...] ek het ’n maatskaplike werker gekry en al die vrae wat sy my gevra het, het my gehelp om agter te kom wat my motiewe was. Ek het alles baie kosbaar gevind, want teen die tyd dat ek aangeneem het, het ek 100% geweet dat wat ek gedoen het, het ek vir die regte redes gedoen. So, vir my was die proses baie kosbaar en ek het geen berou oor daardie tyd nie. Wanneer dit soms moeilik raak, dink ek, “dis net moeilik”. Ek bevraagteken dit nie meer nie. Vrae soos “hoekom” was heeltemal uitgesorteer voordat

ek aangeneem het. Die ma moet 100% oortuig wees van haar besluit. [...] So, ek dink dit is baie belangrik om jouself voor te berei.

5.6.4 *Insameling van inligting oor aanneming*

Volgens een van die deelnemers is die insameling van soveel inligting as moontlik met betrekking tot transrasaanneming baie belangrik vir effektiewe aanpassing van die ma na aanneming. Hierdie deelnemer het ondervind dat vooraf inligting haar insig en begrip gegee het en sy sodoende uitdagings makliker kon hanteer. Hierdie subtema is deur twee aanhalings gevorm. Een deelnemer stel dit so:

Ek word dikwels vertel dat mense so baie by my leer omdat ek so baie navraag doen en soveel moontlik probeer uitvind. Dit beteken nie dat ek altyd suksesvol is nie, maar ek probeer. Ek sal met my vriendin praat oor of dit regtig nodig is om manlike geselskap in te bring, en sy sal dink: “Miskien moet ek dit ook doen.”

Effektiewe voorbereiding voor aanneming is as sesde tema in hierdie ondersoek geïdentifiseer. Deelnemers het gemeen dat dit baie belangrik is dat die voornemende aanneemster en haar uitgebreide familie goed voorbereid moet wees vir die aanneming ten einde krisis na die aanneming meer effektief te kan hanteer. Sekere persoonlikheidstrekke van die aanneemster en ’n ondersoekende benadering tot transrasaanneming is ook as kenmerke aangedui wat die gesin kan help om krisis meer effektief te hanteer.

Greeff en Ritman (2005:37) het bevind dat sekere persoonlikheidseienskappe van die ouer in die enkelouergesin ’n belangrike veerkragtigheidsbron vir die gesin kan wees. Greeff en Ritman (2005:41) beskryf selfvertroue, positiwiteit, deursettingsvermoë, geloof en die vermoë om uitdrukking aan hul emosies te gee as belangrike persoonlikheidseienskappe van die enkelouer in die veerkragtige gesin. Hierdie bevindinge stem ooreen met die bevindinge van hierdie ondersoek.

Die aanneming van ’n baba bied groot uitdagings aan ’n ouer. Soveel te meer wanneer ’n baba van ’n ander ras aangeneem word (Steinberg en Hall 2000:64). Hierdie ondersoek bevestig Walsh (2016:239) se mening dat die aanneemster dit makliker vind om aan te pas indien sy haar familie voor die aanneming emosioneel kan voorberei.

Die deelnemers aan hierdie ondersoek was almal ma’s wat reeds ouer as 40 is, soos reeds gemeld. Volgens hulle het hulle hoër ouderdom en gepaardgaande lewensvaardighede en ervaring hulle gehelp om die uitdagings van die enkelma-transrasagesin te oorkom. Walsh (2016:240) beklemtoon die belangrikheid van effektiewe voorbereiding van die ouer wat beplan om ’n kind van ’n ander ras aan te neem. Vonk (2001:253) beskou die ouer se insig in sy eie waardes en norme as ’n beginpunt voor die aanneming van ’n kind van ’n ander ras oorweeg kan word. Sy meen ook dat die voornemende transrasaanneemster totaal oortuig moet wees van sy ingesteldheid teenoor verskillende rasse. Die verskaffing van riglyne rakende ouerskap en ondersteunende gesinskenmerke aan die aanneemster voor die aanneming plaasvind kan ’n groot behoefte vervul en so die sukses van aanneming vergroot (Vidal de Haymes en Simon 2003:268). Ferreira (2009:425) meen ook dat die betrokkenheid van ’n goedopgeleide professionele persoon van groot belang is om die potensiële ouer vir aanneming voor te berei.

Bestaande literatuur bevestig die belangrikheid van die meeste van die bogenoemde kenmerke. Kontak met die onderwysers van die transrasaangenome kind en die benutting van sosiale netwerke vir ondersteuning in krisistye is egter veerkragtigheidsbronne wat nie deur die literatuur bevestig kon word nie. Deur die bevestiging van veerkragtigheidskenmerke in enkelma-transrasgesinne, spesifiek binne die Suid-Afrikaanse konteks, en die identifisering van twee nuwe veerkragtigheidskenmerke, lewer die ondersoek dus 'n bydrae tot kennis oor veerkragtigheidskenmerke in die enkelma-gesin waar 'n kind van 'n ander ras aangeneem is.

6. Gevolgtrekking

Die transras-aanneemster kom voor spesifieke uitdagings te staan wat sy moet oorkom, byvoorbeeld die status van transrasaanneming, rassensitieweiteit en die welstand van haar kind. Alhoewel die internasionale literatuur riglyne aan voornemende aanneemsters verskaf, is daar nog min navorsing oor hierdie onderwerp in Suid-Afrika gedoen. As gevolg van veral Suid-Afrika se apartheidsgeskiedenis is die omstandighede in Suid-Afrika rakende transrasaanneming uniek en word nog meer navorsing benodig om antwoorde op tersaaklike vrae oor transrasaanneming te bied.

In hierdie ondersoek is daar vanuit 'n veerkragtigheidsperspektief gekyk na kenmerke van gesinne waar 'n kind van 'n ander ras aangeneem is en wat enkelma-gesinne gehelp het om krisis te oorkom en voort te gaan met die lewe. Ses temas is as veerkragtigheidsfaktore geïdentifiseer, met *die toerusting van die transrasaangenome kind om uitdagings rakende sy transrasaanneemstatus te oorkom* as die prominentste tema. Die ander temas is *gesinspatrone wat veerkragtigheid by gesinne skep, die belangrikheid daarvan om aanneming 'n werklikheid te maak, sosiale skakeling en die ondersteuning van die uitgebreide familie, die benutting van eksterne hulpbronne, en die effektiewe voorbereiding van die aanneemster voor aanneming*. Alhoewel bestaande literatuur die belangrikheid van die meeste van hierdie veerkragtigheidsfaktore bevestig, is kontak met die onderwysers van die transrasaangenome kind en die benutting van sosiale netwerke vir ondersteuning in krisistye veerkragtigheidsbronne wat nog nie voorheen in die literatuur gerapporteer is nie. Deur die bevestiging van veerkragtigheidsfaktore in enkelma-transrasgesinne binne die Suid-Afrikaanse konteks en die identifisering van twee “nuwe” veerkragtigheidsfaktore lewer hierdie ondersoek 'n wesenlike bydrae tot kennis oor veerkragtigheidsfaktore in die enkelma-transrasgesin waar 'n kind van 'n ander ras as dié van die ma aangeneem is.

Op grond van bevindinge in hierdie ondersoek beveel ons aan dat opgeleide en goedtoegeruste professionele persone ingeligte leiding aan transrasaanneemsters voor, tydens en na die aanneming moet verskaf. Hiermee kan die trefkrag van krisis waaraan die gesin blootgestel mag word, verminder word en kan die gesin van die aangeduide hulpbronne benut ten einde verstellings te maak en aan te pas by eise wat aan hulle gestel word.

Beperkings van hierdie ondersoek is die verkennende kwalitatiewe navorsingsontwerp en die beperkte veralgemeenbaarheid van die bevindinge na die uiteenlopende Suid-Afrikaanse samelewing. Al ses die deelnemers aan hierdie studie kom uit die hoë sosio-ekonomiese groep van die samelewing en is woonagtig in 'n stedelike omgewing.

Bibliografie

Atlas.ti (Version 7.1.6) (Rekenaarprogram). 2013. Berlyn: Scientific Software Development.

Attwell, T.A. 2004. A phenomenological exploration of adoptive parents' motivation for and experiences of transracial adoption in South Africa. MA-verhandeling, Rhodes-universiteit.

Bazeley, P. 2013. *Qualitative data analysis: Practical strategies*. Londen: Sage Publications.

Berbery, M.L. 2010. Predictors of white adoptive parents' cultural and racial socialization behaviour with their Asian adopted children. MA-verhandeling, Universiteit van Maryland, College Park, MD.

Bird, G.W., R. Peterson en S.H. Miller. 2002. Factors associated with distress among support-seeking adoptive parents. *Family Relations*, 51(3):215–20.

Bless, C., C. Higson-Smith en A. Kagee. 2006. *Social research methods: An African perspective*. Kaapstad: Juta & Kie.

Bodenstein, J.M. de W. en A.P. Greeff. 2010. Persepsies van hoe pa's by hul seuns betrokke behoort te wees. *LitNet Akademies*, 7(3):382–97. https://www.oulitnet.co.za/akademies_geestes/pdf/LA_7_3_bodenstein_greeff.pdf.

Caminsky, M. 2006. Transracial adoption – the conflict in the dialogical self. MA-verhandeling, Universiteit van Johannesburg.

Creswell, J.W. en C.N. Poth 2016. *Qualitative inquiry and research design. Choosing among five approaches*. 4de uitgawe. Thousand Oaks: Sage Publications.

De Goede, C en A.P. Greeff. 2016. Sustaining family routines after transitioning into parenthood: Couples' perceptions of assisting factors. *The Social Work Practitioner-Researcher*, 28(1):3–17.

Dolan, J.H. 2012. The intersectionality of race, adoption and parenting: How white adoptive parents of Asian born children talk about race within the family. Doktorale proefskrif, Universiteit van Massachusetts, Amherst, MA.

Ferreira, S. 2009. Interracial and intercultural adoption: A legal perspective. Doktorale proefskrif, Universiteit van Suid-Afrika.

Friedlander, M.L. 1999. Ethnic identity development of internationally adopted children and adolescents: Implications for family therapists. *Journal of Marital and Family Therapy*, 25(1):43–60.

Friedlander, M.L., L.C. Larney, M. Skau, M. Hotaling, M.L. Cutting en M. Schwam. 2000. Bicultural identification: Experiences of internationally adopted children and their parents. *Journal of Counselling Psychology*, 47(2):187–98. DOI: 10.1037/0022-0167.47.2.187.

- Friese, S. 2014. *Qualitative data analysis with Atlas.ti*. 2de uitgawe. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Gishen, D. 1996. Transracial adoption in South Africa. MA-verhandeling, Universiteit van Johannesburg.
- Greeff, A.P. en A.J.A. Fillis. 2009. Resiliency in poor single-parent families. *Families in Society*, 90(3):279–85.
- Greeff, A.P. en I. Ritman. 2005. Resilience in single-parent families. *Psychological Reports*, 96(1):36–42. DOI: 2466/pr0.96.1.36-42.
- Grice, H. 2005. Transracial adoption narratives. Prospects and perspectives. *Meridians: Feminism, Race, Transnationalism*, 5(2):124–48.
- Juffer, F. en W. Tieman. 2009. Being adopted: internationally adopted children's interests and feelings. *International Social Work*, 52(5):635–47. DOI: 10.1177/0020872809337682.
- Lee, R.M. 2010. Parental perceived discrimination as a postadoption risk factor for internationally adopted children and adolescents. *Cultural Diversity and Ethnic Minority Psychology*, 16(4):493–500. DOI: 10.1037/0893-3200.20.4.571.
- Lee, R.M., H.D. Grotevant, W.L. Hellerstedt, M.R. Gunner en The Minnesota Adoption Project Team. 2006. Cultural socialization in families with internationally adopted children. *Journal of Family Psychology*, 20(4):571–80.
- Leigh, A.L., J.R. Smith en K.M. Hrapczynski. 2013. Racial socialization in transracial adoptive families: Does it help adolescents deal with discrimination stress? *Family Relations*, 62(1):72–81.
- Maxwell, W. 2003. The use of gallows humor and dark humor during crisis situations. *Emerging Health*, 5(2):93–8.
- McCubbin, M.A. en H.I. McCubbin. 2001. Resilience in families: A conceptual model of family adjustment and adaptation in response to stress and crises. In McCubbin e.a. (reds.) 2001:1–64.
- McCubbin, A.I. Thomson en M.A. McCubbin (reds.). 2001. *Family assessment: Resiliency, coping and adaptation – inventories for research and practice*. Honolulu, Hawaii: Kamehameha Schools.
- Morrow, S.L. 2005. Quality and trustworthiness in qualitative research in counseling psychology. *Journal of Counseling Psychology*, 52(2):250–60.
- Olckers, F. 2016. Adaptation in new parent married couples: Key processes and qualities of resilience. Doktorale proefskrif, Universiteit Stellenbosch.
- Quintana, S.M. 2007. Racial and ethnic identity: developmental perspectives and research. *Journal of Counselling Psychology*, 54(3):259–70. DOI: 10.1037/0022-0167.54.3.259.

Rebelo, M.A. 2005. The influence of acculturation on the self-concept of black adolescents. MA-verhandeling, Universiteit van Pretoria.

Smith, D.T., B.G. Juarez en C.K. Jacobson. 2011. White on black: Can white parents teach black adoptive children how to understand and cope with racism? *Journal of Black Studies*, 42(8):1195–230. DOI: 10.1177/0021934711404237.

Steinberg, G. en M. Hall. 2000. *Inside transracial adoption*. Indianapolis: Perspectives Press.

Thomson, R.L. 2006. The identities of transracially adopted adolescents in South Africa: A dialogical study. MA-verhandeling, Universiteit van KwaZulu-Natal.

Vidal de Haymes, M. en S. Simon. 2003. Transracial adoption: Families' identity issues and needed support services. *Child Welfare League of America*, 82(2):251–72. DOI: 0009-4021/2003/020251-22.

Vonk, E. en R.R. Massatti. 2008. Factors related to transracial adoptive parents' levels of cultural competence. *Adoption Quarterly*, 11(3):204–26. DOI: 10.1080/10926750802421966.

Vonk, M.E. 2001. Cultural competence for transracial adoptive parents. *Social Work*, 46(3):246–55.

Walsh, F. 2016. *Normal family processes: Growing diversity and complexity*. 4de uitgawe. New York: The Guilford Press.

Widan, R.J. en A.P. Greeff. 2019. Aspects of social support associated with adaptation in middle-class, single-mother families. *The American Journal of Family Therapy*, 47(3):148–64. DOI: 10.1080/01926187.2019.1636732.

Eindnota

¹ Om die lees van die artikel te vergemaklik gebruik ons deurgaans net die manlike voornaamwoorde in plaas van telkens hy/sy, hom/haar, sy/haar.